

BENLİZÂDE İZZET MEHMED BEY'İN SÂKİNÂMESİ

Sait OKUMUŞ

ÖZET

Sâkinâmeler, klasik Türk edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. Birçok divan şairinin divanında görülen edebî türlerdendir. Bu nazım türündeki şiirler üzerinde ayrıntılı ve kapsamlı araştırmalar ortaya koymadan, klasik Türk edebiyatı ile ilgili değerlendirmelerde bulunmak tutarlı görünmemektedir. Bu makalede, XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Benlizâde İzzet Bey'in mesnevî nazım biçimiyle yazılan ve 296 beyitten oluşan sâkinâmesi bilim dünyasına tanıtılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Benlizâde İzzet, divan, sâkinâme, klasik Türk edebiyatı.

SÂKİNÂME OF BENLİZÂDE İZZET MEHMED BEY

ABSTRACT

Sakinâme poems has an important place in classical Turkish literature. These literary types are seen in a very divan poet's divan. The assessment on this topic does not appear consistent without making detailed and comprehensive researchs. This article introduces sâkinâme of Benlizâde İzzet from XVIII. century Divân poets. İzzet's Sâkinâme is written in mesnevî versify form and consists of 296 couplets.

Key Words: Benlizâde İzzet, divan, sâkinâme, classical Turkish literature.

Giriş:

Dîvân şairi İzzet Bey'in asıl adı Mehmed'dir. Babası, Defter emîni vekili iken 1211/1796-97 tarihinde vefat eden Benli Arif Ali Bey'dir. Bu yüzden Benlizâde İzzet Bey diye de

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

bilinmektedir. İstanbul'da doğmuştur. Ancak kaynaklarda şairin doğum tarihine dair bir kayda rastlanmamıştır. İzzet Bey, Sadâret Mektupçu Kalemî'ne devam ederek 1208/1793-94 yılında Hâcelik (yazışlerini yürüten memurluk) rütbesine erişmiştir. Bu arada Sadâret Mektupçu Kalemî hulefâsı arasına katılmasından kısa bir süre sonra Amedî Odası'nda (dışlişkileri yönlendiren en önemli büro) görevlendirilmiştir. Daha sonra ise 1222/1808 tarihinde asâleten Beylikçi (Divân-ı hümâyun'da yazıcıların amiri) makamına yükselmiştir. Bu nedenle Beylikçi İzzet adıyla anılmıştır. 1223/1808-09 senesinde üçüncü murahhas (tam yetkili diplomat) makamı ve birinci rûznâmçe (devlet gelir-giderleri defterini tutan maliye muhasebe müdürlüğü) payesi verilerek Eflak ve Boğdan'da yapılacak Sulh müzakeresine gönderilmiştir.¹

Şairin ölümü ile ilgili olarak kaynaklarda fazla bilgi verilmemektedir. Anlatılanlara göre, kendisine bazı uygunsuz sözler atfedilen İzzet Bey, Alemdar Mustafa Paşa döneminde yapılmış olan ittifak senedini yazarak altını *râkîmu'l-hurûf* tabiriyle imzalar. Sultan II. Mahmud (saltanatı 1808-1839), saltanatın istiklalini korumak için çabalarken İzzet Bey'in, saltanatın istiklaline dokunabilecek bir antlaşmanın altına pervasızca imza atmasını pek hoş karşılamaz. Sulh müzakeresi için Rusya'ya gönderildiğinde verilen harcırahı az bulması, bu konuda ileri geri konuşması kırıngılığın artmasına sebep olur. Bazı dostları, tavrını düzeltmesi konusunda öğüt ve nasihatta bulunurlarsa da bir sonuç vermez. Sultan II. Mahmud (saltanatı 1808-1839), halkı cihada teşvik için ayet ve hadisleri içeren Hatt-ı Humayunlar yazdırırken, İzzet Bey "yine ne tür vaaz yazılmış" diye olayı hafife alır. Bu tür davranışları nedeniyle azledilen ve Üsküdar'a çağrılan Benlizâde İzzet'in, 26 Şa'ban 1224 / Ekim 1809'da Kadıköy'de idam edildiği kaydedilmektedir.²

Şairin bilinen üç eseri vardır. Türkçe *Dîvâm*, öğrencisi Resâyî Efendi tarafından şiirleri bir araya getirilerek *Dîvân-ı İzzet Bey* adıyla İstanbul'da 1258/1842 tarihinde basılmıştır. İzzet Bey'in *Dîvân*'ının birçok yazma nüshası vardır. Şairin diğer eseri olan

¹ Fatin Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul 1271, s. 285; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, I-V, İstanbul 1971, C. III, s. 456; Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı A'lâm*, I-VI (Tıpkı basım) Ankara 1996, C. IV, s. 3147; Cemil Çiftçi, *Maktul Şairler*, 1. Baskı, Kitabevi Yay., İstanbul 1997, s. 545.

² Fatin Davud, *a.g.e.*, s. 285; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İstanbul 1971, C. II, s. 318; Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Dersaadet (Matbaa-yı Osmaniye) 1309, C. IX, s. 2-122; *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu*, I-IV, M.E.B., İstanbul 1969, IV. Cilt, I. Fasikül, s. 977-978; Bağdatlı İsmail Paşa, *Keşfü'z-zünûn Zeyli*, MEB., İst. 1945, C. I, s. 518; Muallim Nâci, *Osmanlı Şairleri*, hzl. Cemal Kurnaz, M.E.B., İstanbul 1995, s. 83.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Münşe'ât ise yine İstanbul'da 1847 tarihinde *İzzet Bey Münşe'âtı* (Dârü't-Tıbâ'ati'l-Âmire, 44 sayfa) adıyla basılmıştır.³ Başında İzzet Bey'in hal tercümesinin yer aldığı eserde, çeşitli kişi ve makamlara yazılmış 39 mektup bulunmaktadır.⁴ İzzet Bey'in imzaladığı ve ölüm sebebi olarak sözü edilen *Sened-i İttifâk* adlı eser, "8 madde ve bir zeylden oluşan antlaşma metnidir. Alemdar Mustafa Paşa'nın sadareti sırasında Anadolu ve Rumeli ayanlarının devlete olan bağlılıklarını ilan ve teyid etmek amacıyla hazırlanmıştır."⁵

Genç denecek yaşta vefat eden Benlizâde İzzet Bey, Arapça ile ilgili bilgilerini Hoca Nusret Efendi'den⁶ ve Farsçaya ilişkin kazanımlarını Hoca Süleyman Neş'et Efendi (1148-1222/1735-1808)'den ders alarak elde etmiştir. Her iki dilde şiir yazabilecek kadar iyi bir seviyeye ulaşmıştır.⁷ Kendi zamanında nazım ve nesir alanında şöhret kazanmıştır. Şair İzzet Bey "**İzzet**" mahlasını, şiir söyleme yeteneğiyle tevaccühünü kazanan talebelerine mahlas vermesiyle ve mesnevîhânlığı ile meşhur olan Hoca Neş'et'ten almıştır.⁸

Benlizâde İzzet Bey de divanındaki sâkînâme başlıklı şiiriyle, Türk edebiyatında sâkînâme kaleme alan şairler arasında yer almaktadır.

Şarap dağıtan kişi anlamındaki sâkî, bu tür şiirlerde vazgeçilmez temsîlî kişi olduğundan sık sık onunla ilgili teşbihlere yer verilmektedir. Şairler genellikle felekten ve zamandan şikayetle konuya başlamaktadır. Sonra şiirin uzunluğuna göre doğa tasvirleri, sâkiye hitap ile şarap istenmesi, mey, câm, sürâhi, meyhane, mugân, mutrib, mugannî, saz, şeb, subh, bahar, hazân gibi hususlar işlenerek

³ "*İzzet Mehmed Efendi (Benlizâde)*", TDEA, Dergah Yay., İstanbul 1986, C. V, s. 46.

⁴ *Beylikçi İzzet Bey Divanı* (inceleme-metin), hzl. Fatma Meliha Şen, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Kemal Yavuz, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1995, s. XVIII.

⁵ *A.g.e.*, s. XVIII.

⁶ Muallim Naci, **Nusret Efendi** hakkında şu bilgileri vermektedir:

Tıbbâ dair meşhur "*Nusret Efendi Risâlesi*" adlı eserin sahibidir. Nûruosmaniye Câmî-i Şerifi Kütüphanesi'nde kütüphane memuru idi. Bazı şiirleri var ise de zaptedilmemiştir.

"Sefer-i bahr-i siyâh etme Kasım'dan sonra"

(Kasım'dan sonra **Karadeniz**'e sefer etme.) mazmûnu ona aittir.

Sürurî, bu zatın vefatı hakkında şu "tarih"i söylemiştir: "**Nusret**

Efendi eyledi 'azm-i bekâ meded" (Muallim Nâci, *a.g.e.*, s. 183).

⁷ Fatîm Davud, *a.g.e.*, s. 286; Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 81.

⁸ Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 183; *Beylikçi İzzet Bey Divanı* (inceleme-metin), s.

aşk ve şarap meclisi düzleminde bir takım duygu ve düşünceler anlatılmaktadır.⁹

İçki (şarap), kadeh, mest, meyhane, pîr-i mugân ve sâkî gibi ilgili kelimeler, sâkînâmelerde bir anlam dairesi oluşturmaktadır. Şarabın aşk anlamında mecâzen kullanıldığına dair en eski örneğin Bâyezid-i Bistâmî'ye (ölm. 261/875) ait olduğu varsayılmaktadır. Şarap kelimesinin İran şiirinde mecâzî anlam kazanmaya başlaması, tasavvuf dilinin oluşum sürecinin yaşandığı IX. ve X. yüzyıllara kadar uzanmaktadır. İmâm-ı Gazâlî (ölm. 505/1111), Aynu'l-kuzât Hemedânî (ölm. 525/1131), Muhyiddin İbn Arabî (ölm. 639/1241), Mahmûd-ı Şebisterî (ölm. 720/1320) ile sembolik anlamına kavuştuğu ifade edilmektedir.¹⁰ *Nizâmî-i Gencevî* (ölm. 610/1213-14), *Fahrüddîn-i Irâkî* (ölm. 688/1289) gibi şairler eserlerinde anılan kelimelerin tasavvufî anlamlarına açıklık getirecek açıklamalarda bulunmuşlardır.¹¹

İslâm öncesinde gerek Arap şiirinde, gerekse İran şiirinde, içki ve içki meclisleri şiire sık sık konu edilmiştir. İslâmiyetten sonra ise bir müddet şairlerin pek ilgisini çekmeyen aşk ve şarap konuları, Emevîler döneminde *Ahtal* (ölm. 95/713-14), *Velîd b. Yezîd* (hilâfeti 125-126/743-744) ve başka bazı şairlerin eserlerinde yeniden yer almış ve artık II./VII. yüzyıldan itibaren divanlarda "hamriyyât" adı altında ayrı bir bölüm oluşturmaya başlamıştır. *Ebû Nivâs* (ölm. 198/813), *İbnu'l-Mu'tez* (ölm. 296/908) gibi Arap şairleri ve *Rûdekî-i Semerkandî* (ölm. 329/940-41), *Minûçihri* (ölm. 342/1040-41) gibi İran şairleri bu geleneğin öncüleri olarak kabul edilmektedir.¹² Bugün için *Nizâmî-i Gencevî* (ölm. 610/1213-14)'nin *İskendernâme*'sinin Şerefnâme adlı birinci kitabındaki bölüm başlıklarının hemen altında yer alıp, "Sâkînâme" başlığını taşıyan ikişer beyitten oluşan kısımlar ilk sâkînâme örneği olarak kabul edilmektedir. *Nizâmî* pek çok yönden olduğu gibi, bu yönden de İran edebiyatında ve Türk edebiyatında

⁹ Erdoğan Uludağ, "Dîvân Edebiyatı Türlerinden Sâkînâmeler ve Şeyhülislâm Bahâyi'nin Sâkînâmesi", Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9, Erzurum 1998, s. 52

¹⁰ Kaplan Üstüner, *Divan Şiirinde Tasavvuf (14.-15. Yüzyıl Divanlarına Göre)*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007, s. 24-37.

¹¹ Adnan Karaismailoğlu, "İran Edebiyatında Sâkînâmeler", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 1992, Sayı: 1, Konya, s. 5; ayrıca bilgi için bk. Adnan Karaismailoğlu, *İran Edebiyatında Sâkînâmeler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof.Dr. Haluk İpekten, 1991; Adnan Karaismailoğlu, "Sâkînâme Yazma Geleneğinin Öncüsü Genceli Nizâmî", Yedi İklim, Sayı: 41, İstanbul 1993, s. 19-21.

¹² Adnan Karaismailoğlu, *a.g.m.*, s. 2

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

izlenmiş, ilk sâkînâme yazarlarının başında sayılmıştır.¹³ İlk müstakil sâkînâme yazarının *Selmân-ı Sâvecî* (ölm. 778/1376) olduğu kabul görmemiştir. *Hâfız-ı Şîrâzî*'nin (ölm. 792/1389-90) müstakil sâkînâme olarak kabul edilen mesnevîsi ise yazıldığında bu adla anılmamış olmalıdır. *Ümmîd-i Râzî* (ölm. 925/1519), söz konusu türün bütün şartlarını içinde bulunduran ve sâkînâme adını taşıyan ilk müstakil eserin sahibi kabul edilmelidir.¹⁴

İran edebiyatındaki sâkînâmeler genellikle divanlar içerisinde bulunmaktadır. Türk edebiyatında kaleme alınan sâkînâmelerin birçoğu ise divanlar içerisinde yer almakla birlikte, müstakil çalışmalar şeklinde bulunan sâkînâmelerin sayısı da az değildir. Türk edebiyatında sâkînâmeler özellikle XVII. ve XIX. yüzyıllarda gelişme göstermiştir. Bu yüzyıllardaki sâkînâmelerin önemli bir bölümünün müstakil mesnevîler olarak düzenlendiği görülmektedir. Türün ilk örneği ise, *Revânî*'nin (ölm. 1524) Yavuz Sultan Selim'e ithaf ettiği tamamı 694 beyitlik, mesnevî nazım şekliyle yazılmış olan *İşretnâmesi*'dir.¹⁵ Sâkînâmeler çoğunlukla mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmışlardır. Terki-i bend, terci-i bend ve kaside nazım şekilleriyle yazılan sâkînâmeler de vardır.

Benlizâde İzzet Bey'in Sâkînâmesi:

Türk Edebiyatında sâkînâme isimlendirmesiyle yazılan şiirlerden biri de, Benlizâde İzzet Bey'in burada araştırma dünyasına sunulan sâkînâmesidir. İzzet Bey'in sâkînâmesi, mesnevî nazım şeklinde ve manzum hikaye tarzında kaleme alınmıştır. Sâkînâme, on beyti Farsça olmak üzere toplam 296 beyitten meydana gelmektedir. Söz konusu sâkînâme, Hezrec bahrinin Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün kalıbıyla söylenmiştir. Bilindiği gibi, birçok uzun mesnevî, kısa ve kıvrak olması nedeniyle bu vezinle söylenmiştir. Bu vezin bazen 3. ve 4. açık hecelerin kapalı heceye dönüştürülmesiyle Mef'ûlün Fâ'ilün Fe'ûlün şeklinde kullanıma kolaylığına sahiptir. Nitekim şair Benlizâde de, "sekt-i melîh"¹⁶ denen bu uygulamaya başvurarak bu sâkînâmesinin bazı beyitlerini (örneğin 107. beyit), Mef'ûlün Fâ'ilün

¹³ Tunca Kortantamer, "Sâkînâmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bakış", Eski Türk Edebiyatı -Makaleler-, hzl. Şerife Yağcı - Fatih Ülken, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2004, s. 191

¹⁴ Adnan Karaismailoğlu, *a.g.m.*, s. 6

¹⁵ Rıdvan Canım, *Türk Edebiyatında Sâkînâmeler ve İşretnâme*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 43; Erdoğan Uludağ, *a.g.m.*, s. 51

¹⁶ Halûk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1994, s. 179.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

Fe'ûlün kalıbıyla söylemiştir. Benlizâde İzzet'in sâkînâmesinde, klasik mesnevilerde olduğu gibi bir bölümlemeye gidilmemiştir.

İzzet Bey, başta mesnevîhânlığıyla öne çıkan hocası *Hoca Neş'et* olmak üzere, *Mevlânâ*, *Fuzûlî*, *Şeyh Galip* gibi şairlerden etkilenmiştir. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, hem İzzet Bey'in yaşadığı çevrede Mevlevîliğin yaygın olarak bulunması ve *Mesnevî*'nin tasavvufî eserlere kaynaklık etmesi bakımından şairin şiirlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Burada ele alınan sâkînâmesinde olduğu gibi, Divanında görülen aşk hakkındaki düşüncesini ve tasavvufî vurgularını yaptığı mesnevîsinde de Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden ilham aldığı açıkça görülmektedir.¹⁷

Sâkînâmeden de anlaşılacağı üzere, *Fuzûlî* de şairin üstad olarak kabul ettiği ve etkisinde olduğu bir şairdir. Divanında şiirlerine nazireler¹⁸ kaleme aldığı Fuzûlî'nin

Gündüz gözi yaşı hâdi-i râh

Gice yolu şem'-i şu'le-i âh¹⁹

(Sâkînâme, 67)

beytini, sâkînâmesinde tazmin etmiştir. Aynı şekilde Fuzûlî'nin sâkînâmesinin

Sâki kerem eyle câm gezdür

Durma kadehi müdâm gezdür²⁰

şeklindeki ilk beyti ile, İzzet Bey'in aynı vezinli sâkînâmesinin

Sâki meded eyle câm gezdür

Allah için baña da bir vir

ilk beyti arasındaki benzerlik dikkat çekmektedir. İzzet Bey'in sâkînâmesinin, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u ile aynı vezinde yazıldığını ayrıca belirtmek gerekir.

İzzet Bey'in Hoca Neş'et'in talebeleri arasında mümtaz bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Hem talebe olarak, hem de şair olarak iltifatına mahzar olduğu Hoca Neş'et tarafından en uzun

¹⁷ *Beylikçi İzzet Bey Divanı* (inceleme-metin), s. XXV-XXVI.

¹⁸ *A.g.e.*, s. XXVI-XXVIII.

¹⁹ Fuzûlî, *Leylâ vü Mecnûn*, hzl. Hüseyin Ayan, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, s. 159.

²⁰ Fuzûlî, *a.g.e.*, s. 59.

mahlasnâme de İzzet Bey için kaleme alınmıştır.²¹ Sâkînâmede hocasından,

Sulţân-ı suhen cenâb-ı Neş'et

Ol şâh-ı kerim-i taht-ı devlet (Sâkînâme, 238)

şeklinde bahseden İzzet Bey, Hoca Neş'et'i Divân'ında da sık sık anmaktadır.

Sâkînâme içinde on beyit Farsça söylenmiştir. Farsça beyitler, *üstad* denilen bir şairin dilinden verilmektedir. Ancak üstad olarak bahsedilen şair hakkında bir işaret bulunmamaktadır. Bununla birlikte sâkînâmede, bir beytini (Sâkînâme, 67) tazmin etmiş olması sebebiyle, *Fuzûlî*'nin Türkçe, Farsça Divânları²² ve *Leylâ vü Mecnûn*'u²³ incelenmiş, ancak söz konusu eserlerde bu beyitlere rastlanmamıştır.

Şairler mesnevîlerde konunun ve âhenginin gidişini değiştirmek için arada, uygun düşen yerlerde gazeller de söylerler. Bazen kahramanların konuşmalarını gazel şeklinde dillendirirler.²⁴ Benlizâde İzzet Bey de sâkînâmesinde,

Eylerdi bu tevbe-nâmeyi yâd

Yâd itdiği dem olurdu dil-şâd (Sâkînâme, 99)

beytiyle *tevbe-nâme* diye isimlendirdiği beş beyitlik bir gazele yer vermektedir:

Derd ü gam-ı 'aşk-ı yâre tevbe

Min-ba'd figân u zâre tevbe

Ey dil idelim seniñle gel gel

Şevk-ı haţ-ı müşg-bâre tevbe

'Âşıklığı almayam lisâne

Şeydâyi-i rûzgâre tevbe

²¹ *Beylikçi İzzet Bey Divanı* (inceleme-metin), s. XXIV.

²² *Fuzûlî Divanı*, hzl. Kenan Akyüz – Süheyl Beken – Sedit Yüksel – Müjgan Cunbur, Akçağ Yayınları, Ankara 1990; Farsça Divan, Yayımlayan: Hasibe Mazioğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1962.

²³ Fuzûlî, *Leylâ vü Mecnûn*, hzl. Hüseyin Ayan, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981.

²⁴ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 49.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

La'l-i leb-i yâri itmeyem yâd

Ol bâde-i hoş-güvâre tevbe

‘İzzet idelim seninle gayrı

Sevdâyi-i ‘aşk-ı yâre tevbe

(Sâkînâme, 100-104)

Sâkînâmelerde kullanılan kavramlar kelime anlamlarından ziyade, mecâzî manalarında kullanılmaktadır. Örneğin sâkî mürşid, şarap ilâhî aşk, meyhane tekke veya dergâh, âşık Allah'ın güzelliğine tutkun olan kişi, ma'şûk Allah, kadeh ve sürahi âşığın kalbidir. Burada araştırma konusu olan şiirde de aynı nitelikten söz etmek mümkündür. Buradaki sâkînâmesinden başka, İzzet Bey'in divanında sâkînâme içerikli gazelleri (özellikle 2, 24, 40, 46, 76 nolu şiirler) de görülmektedir.²⁵

Sâkînâmede nây, ney, santûr, santîr, ud, rebab, tanbur, def, çeng, tar, şeş-tâ, berbat, rûd, keman, erganun gibi müzik aletlerinin yanısıra ağâze, zîr ve bem, nağme gibi müzik terimleri zikredilmektedir. Bezm, meclis gibi isimlerle anılan ortamın ana unsurlarından sâkî, hânende, mutrib, çengî, berbat-zen, nây-zen, mızrâb-zen, rakkâs da şiirde yerini almaktadır. İçki; şarap, mey ve bâde isimleriyle geçmektedir. Piyâle, sâgar, kadeh, sürahi, testi, peymâne gibi içki meclislerinin sofraya araçları yer almaktadır.

Muhteva gözönünde tutulduğunda sâkînâmenin ilk iki beytinde sâkîye sesleniş vardır. Bu seslenişle birlikte sâkîden şarap istenirken; âşığın içinde bulunduğu durum, şarabın özellikleri, dünyanın geçiciliği, öğütler, şarap ve kadeh tasvirleri, aşk yolunun belalarla dolu olduğu gibi konular söz ve saz meclisi eşliğinde ele alınmaktadır. Şiirin sonlarına gelindiğinde âşık, rüyada olduğunu farkederek birden uyanmakta ve hikayenin üzerine kurgulandığı unsurların tamamı anlamsızlaşmaktadır:

Bu güft-ü-şenid olur iken âh

Ol ‘aşık-ı zâr oldu âgâh

²⁵ *Beylikçi İzzet Bey Divanı* (inceleme-metin), s. 87, 110, 126, 132, 164.

Gördi ki ne yâr var ne ağıyâr
Ne bezm-i şarâb var ne dilber

Efsâne-i h^vâb imiş meger hep
Ol meclis ü ol peri vü ol şeb

Rü'yâ imiş ol vişâl-i cânân
Ser-cümle hayâl olan nümâyân

(Sâkînâme, 278-281)

Sâkînâmelerin özelliğine uygun olarak nasihatlerle varlık felsefesi yapılmakta ve adeta her şeyin bir rüya olduğu ifade edilmektedir (283-289. beyitler):

Bu zir-i felekde cümle mevcüd
Rü'yâ gibi hep nümüd-ı bi-büd

Mihrinde zevâl olur bedidâr
Mâhında hemişe kâst der-kâr

Nâ-büdi-i ferr-i Hüsrev [ü] Cem
Olmaz mı şaña numüne her dem

Virüp başâr-ı başiret Allâh
Bu h^vâb-ı hayâlden ol âgâh

Ol gayrı bu pendî eyleyüp güş
Mânende-i hâme sen de hâmüş

(Sâkînâme, 285-289)

Şiir geleneğe uygun olarak, dua bölümü (290-296. beyitler) ile sona ermekte ve “sonu pişmanlık olmayan muhabbet şarabıyla sarhoş olmayı” temenni edilmektedir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Mest eyleye bâde-i maḥabbet

K' olmaya neticesi nedâmet

Sâkînâme'nin Nüshaları:

Benlizâde İzzet'in Divan'ının nüshaları 15 civarındadır. Bu araştırmanın konusu olmadığı için, divanın bütün yazma nüshaları hakkında ayrıntılı bilgi verme yoluna gidilmemiştir. Söz konusu Divan'ın tenkitli metni ve incelemesi yüksek lisans tezi²⁶ olarak hazırlanmıştır. Ancak ilgili tezde Milli Kütüphanede'ki yazma nüshaların sadece ikisinin görüldüğü, ancak metnin kuruluşunda dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Burada sâkînâme'nin tenkitli metni, söz konusu çalışmada görülmeyen ve dikkate alınmayan Milli Kütüphane yazma nüshaları²⁷ üzerinden oluşturulmuştur. Bu nüshalardan birine (Milli Ktp. 06 Mil Yz FB 233), sâkînâmenin olduğu sayfalar boş olduğundan itibar edilmemiştir. Sâkînâme içerisinde bulunan ve adı geçen tez metninde sadece fotoğrafı konan Farsça 10 beyit, tarafımızdan Türkçeye çevrilerek dipnotta verilmiştir.

²⁶ *Beylikçi İzzet Bey Divanı* (inceleme-metin), hzl. Fatma Meliha Şen, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Kemal Yavuz, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1995.

²⁷ 1. *M1: Milli Ktp. 06 Mil Yz FB 287* / Benlizâde İzzet'in Divan'ının Sâkînâme'yi de ihtiva eden bu nüshası, 204x128-140x82 mm ölçülerinde, 81 vr., 17 satırlı, 2 sütunlu, ta'lik hatlı, müzehheb renkli, nakışlı, mihrabiyeli, ilk iki cetvel yaldızlı, mahlaslar kırmızı mürekkebledir. Kırmızı bez ciltlidir. İçinde 1 dibace, 1 manzum besmele, 5 naat, 2 münacât, 1 mersiye 1 murabba, 8 tahmis, 2 muhammes, 2 terbi, 1 ebyât-ı beyân-ı serâir-i aşk, 1 sâkînâme, 1 kaside, 9 tarih, 2 mesnevi, 5 şarkı, 189 gazel, 1 rubai, 2 kıta, 8 müfred vardır. Sâkînâme, 18b-27b varakları arasındadır. Müstensihî Seyyid Abdî adında biri olan eserin 1256/1839 tarihinde istinsah edilmiştir.

2. *M2: Milli Ktp. 06 Mil Yz FB 357* / Sâkînâme'yi de ihtiva eden bu nüsha, 220x143-159x80 mm ölçülerinde, 69 vr., 19 satırlı, 2 sütunlu, ta'lik hatlı, müzehheb renkli, nakışlı, mihrabiyeli, yaldız cetveli, söz başları ve mahlaslar kırmızı mürekkebledir. Yaldız zencirekli, miklebli, nefli meşin ciltlidir. İçinde 1b-2b Seyyid Resâ'î'nin yazdığı şairin hayat öyküsü, 1 naat, 3 mersiye 7 tahmis, 1 müselles tahmis, 1 tevhid, 3 muhammes, 2 terbi, ebyât-ı beyân-ı serâir-i aşk, 1 sâkînâme, 6 şarkı, 191 gazel, 4 rubai, 10 tarih, 8 beyit, 2 matla, 4 kıta, 6 müfred vardır. Sâkînâme, 15b-23b varakları arasındadır. Müstensihî Refî'a olup istinsah tarihi belli değildir.

3. *M3: Milli Ktp. 06 Mil Yz A 2841* / Sâkînâme'yi de ihtiva eden bu nüsha, 223x142-145x85 mm ölçülerinde, 74 vr., 19 satırlı, 2 sütunlu, rik'a hatlıdır. Başlık, söz başları ve mahlas üstü çizgiler kırmızı mürekkebledir. Vişneçürüğü sahtiyân ciltlidir. İçinde 1 mensur dibace (şairin biyografisi), 1 besmele manzumesi, 1 tevhid, 4 naat, 1 tahmis, 1 mersiye, 2 müseddes, 1 kaside, 1 mesnevi, 1 sâkînâme, 10 tahmis, 1 tahmis-i müseddes, 2 terbi, 192 gazel, 3 rubai 7 tarih, 1 kaside, 2 kıta, 14 müfred 5 şarkı yazılıdır. Sâkînâme, 9a-17b varakları arasındadır. Müstensihî Hakî olup istinsah tarihi belli değildir. 74a'da Ahmed Muhtar b. Osman Fevzi'ye ait bir mülkiyet kaydı vardır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

Sâkînâmenin beyit sayısı, daha önce ifade edildiği gibi 296 olup M1, M2 ve M3 nüshalarında aynıdır. Nüshalardan birisi dışında, beyit sıralamasında da bir farklılık bulunmamaktadır. Buradaki metinde 136. sırada yer alan beyit, M1 nüshasında 132. sırada; M2 ve M3 nüshalarında 136. sırada yer almaktadır.

Sonuç olarak, sâkînâmeler, klasik Türk edebiyatında önemli bir yer tutan ve birçok divan şairinin divanlarında görülen edebî türlerdendir. Türk edebiyatında sâkînâmelerin, henüz ayrıntılı ve sistemli bir şekilde incelendiğini söylemek zordur. Bu tür şiirler üzerinde ayrıntılı ve kapsamlı araştırmalar ortaya koymadan, klasik Türk edebiyatı ile ilgili değerlendirmelerde bulunmak tutarlı görünmemektedir. Sâkînâme türündeki şiirleri doğru bir şekilde değerlendirip tanımlayabilmek ve üzerinde bilimsel çözümlenmelerde bulunabilmek için, bu konuda daha fazla bilimsel çalışmalar yapılmalıdır.